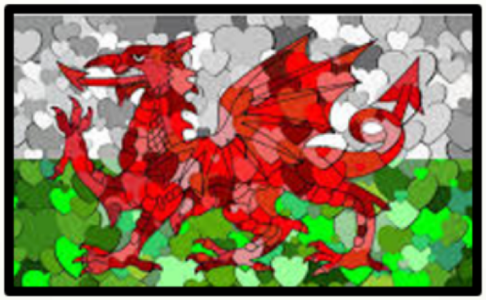
Llwybr Datblygu'r Gymraeg 2020-21

Tiwtor :

Bethan Griffiths

bethan.griffiths@pcydds.ac.uk

Darlith 2

Dydd Iau 1af o Hydref 2020

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

Darlith 2: Yr Iaith Gymraeg - Cefndir a Chyd-destun

Nod ac Amcanion:

- Deall cefndir hanesyddol yr iaith a chysylltiadau gydag ieithoedd eraill ar draws y byd.
- Trafod rhai digwyddiadau allweddol yn hanes Cymru a'r Gymraeg.
- Y Gymraeg ym myd Addysg, dwyieithrwydd a'r dyfodol.

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

Cyfle i drafod.

Beth ydy Cymreictod?

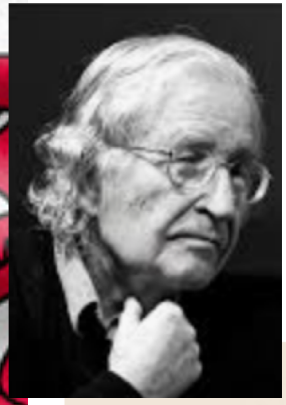
Cenedl heb iaith, cenedl heb galon?

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

"A language is not just words. It's a culture, a tradition, a unification of a community, a whole history that creates what a community is. It's all embodied in a language."

Noam Chomsky

The Language Nook – The blog in and about English and French

© Yolaine Bodin – yolainebodin.com

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

Hanes yr Iaith Gymraeg

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

Y Gymraeg …

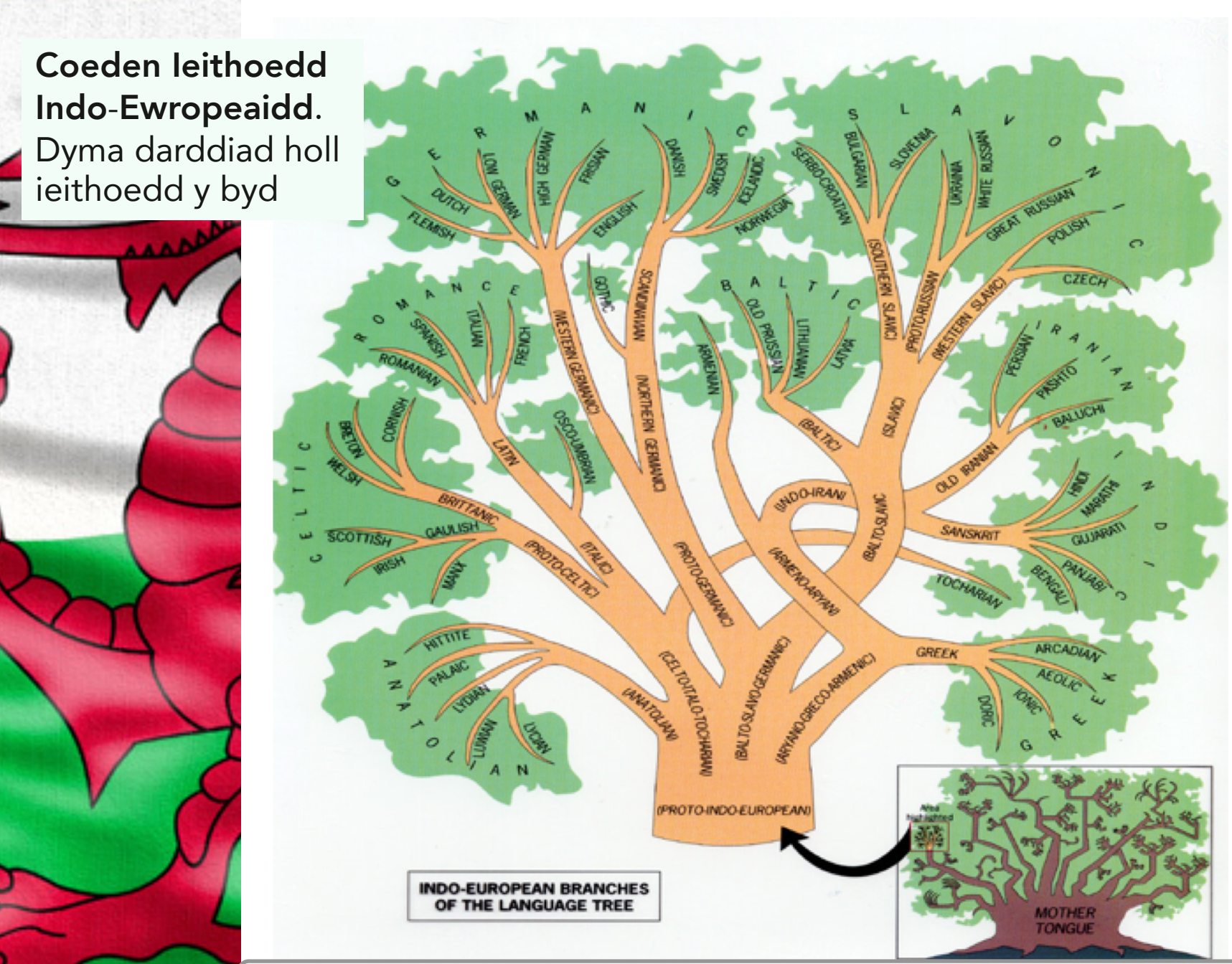
- Mae'r Gymraeg yn un o ieithoedd hynaf Ewrop. Tan y 19G siaradwyd y Gymraeg fel iaith bob dydd gan fwyafrif pobl Cymru.

- O'r ieithoedd a siaredir ar ynysoedd Prydain heddiw, hi yw'r hynaf.

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

Coeden leithoedd Indo-Ewropeaidd.
Dyma darddiad holl ieithoedd y byd

https://anthropology.net/2008/02/05/the-indo-european-language-tree/

THE INDO-EUROPEAN FAMILY TREE

PROTO INDO-EUROPEAN

- CELTIC
  - *(Insular)*
    - GOIDELIC: Scots Gaelic, Manx Gaelic, Irish Gaelic
    - BRITTONIC: Cumbrian, Welsh, Cornish, Breton
  - *(Continental)*: Celtiberian, Gaulish, Galatian
- TOCHARIAN
- GREEK
- ANATOLIAN
- ITALIC: (Latin), Italian, Romanian, Rhaetian, Sardinian, French, Occitan, Catalan, Spanish, Portuguese
- ARMENIAN
- ALBANIAN
- BALTO-SLAVIC
  - BALTIC: Latvian, Lithuanian
  - SLAVIC
    - *West*: Polish, Czech, Slovak, Sorbian
    - *South*: Bulgarian, Macedonian, Serbo-Croat, Slovene
    - *East*: Belorussian, Russian, Ukranian
- GERMANIC
  - *North*: Icelandic, Faroese, Norwegian; Swedish, Danish
  - *West*: German, English, Frisian, Flemish, Dutch, Afrikaans
  - *East*: Gothic
- INDO-IRANIAN
  - IRANIAN: Ossetic, Kurdish, Persian, Baluchi, Tadzhik, Pashto
  - INDO-ARYAN (Sanskrit)
    - *North-west*: Panjabi, Lahnda, Sindhi, Pahari, Dardic
    - *West and South-west*: Gujurati, Marathi, Konkani, Maldivian, Sinhalese
    - *Midland*: Rajasthani, Bihari, Hindu/Urdu
    - *East*: Assamese, Bengali, Oriya

Janet Davies, *The Welsh Language – A Pocket Guide* Caerdydd, UWP, 1999

Cymraeg	Lladin	Saesneg	Almaeneg	Sbaeneg	Sanskrit
Ieuanc	Juvenis	Young	Jung	Jóven /	Yuvan-
Dant	Dens	Tooth	Zahn	Diente	Danta
Tenau	Tenuis	Thin	Dünn		Tanas
Gweddw	Vidua	Widow	Witwe	Viuda	Mi vidhava
Tri	Tres	Three	Drei	Tres	Trayas

Edrychwch ar y tebygrwydd rhwng yr ieithoedd hyn.
Sanskirt - un o ieithoedd hynaf y byd.

Geiriau Lladin

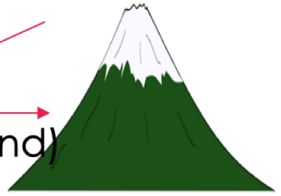
Lladin	Cymraeg
pons	pont
ecclesia	eglwys
legio	lleng
stabellum	ystafell
transtrum	trawst
brassica	bresych

Janet Davies, *The Welsh Language – A Pocket Guide* Caerdydd, UWP, 1999

Mae ieithoedd yn rhywbeth sy'n esblygu o hyd ac yn naturiol yn datblygu oherwydd y berthynas â ieithoedd eraill. Bathwyd nifer o eiriau Cymraeg oedd yn deillio o'r Lladin – rhai oherwydd ymweliad y Rhufeiniaid, a rhai oherwydd mai Lladin (a Groeg) oedd iaith dysg. Mae'r un peth yn digwydd heddiw – ydych chi'n gallu meddwl am dermau / eiriau Cymraeg modern sydd wedi dod o iaith arall? (Ffôn / Tecstio…)

ENWAU LLEFYDD ...

mynydd

Mindrum
(Northumberland)

Myndtown
(Swydd Amwythig)

dŵr

rhos (moor)

Dover

Devon
(Dyfnaint)

Ross (Swydd Henffordd)

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

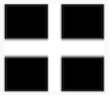
Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

Y TEULU CELTAIDD

Ieithoedd Celtaidd/Celteg

Brythoneg - *(P-Celteg)* **Goideleg - *(Q-Celteg)***

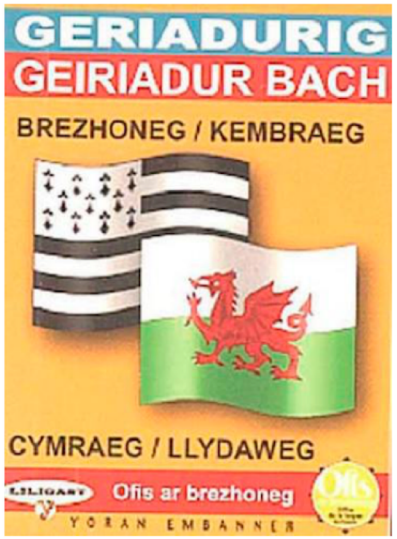

Llydaweg · Cernyweg · Cymraeg | Gwyddeleg · Manaweg · Gaeleg yr Alban

Gwelwch hefyd: leithyddiaeth · Y Celtiaid · Gwledydd Celtaidd

Perthynas geiriau ….

Y Teulu Celtaidd

Cymraeg	Llydaweg	Gwyddeleg	Gaeleg
ci	ki	cu	cu
du	du	dubh	dubh
cadair	kador	cathaoir	cathair
gwin	gwin	fion	fion

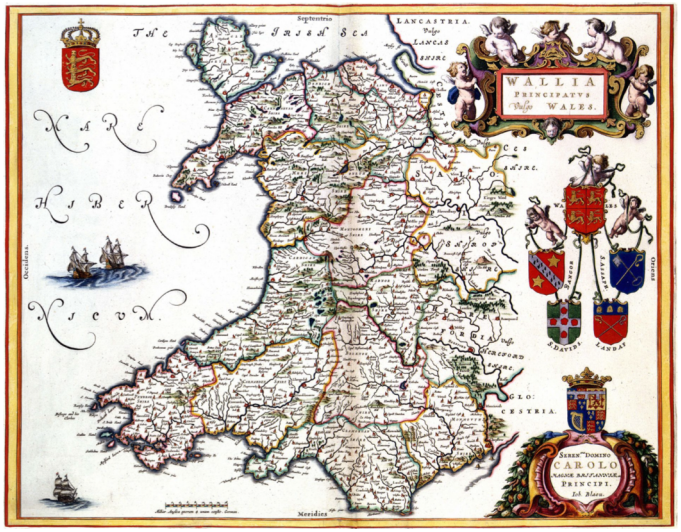
https://www.bbc.co.uk/cymrufyw/44255322

Pa mor debyg yw'r Gymraeg, Cernyweg a Llydaweg?

Gwyliwch y fideo.
Oeddech chi'n ymwybodol o'r tebygrwydd hyn rhwng yr ieithoedd Celtaidd?

Llinell Amser yr Iaith Gymraeg

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN
GWASANAETHAU
CYMRAEG

Pa ddigwyddiadau hanesyddol cafodd ddylanwad ar yr iaith Gymraeg?

Beth ydych chi'n gwybod yn barod?

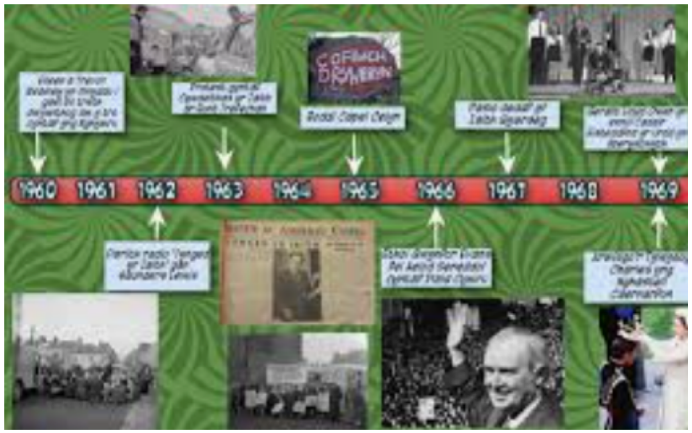

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

Llinell amser!

http://www.tiki-toki.com/timeline/entry/611166/Hanes/

Llinell amser Hanes Diweddar y Gymraeg

- https://www.llinellamser.cymru/web#llinell-amser

1536 a 1542	Deddfau Uno Cymru a Lloegr	1.Deddfau Uno Cymru a Lloegr 1536 a 1542 – Saesneg yn unig oedd iaith swyddogol Cymru > iaith dyrchafiad a statws gwleidyddol a chymdeithasol. 2.Nid oedd y Deddfau yn caniatáu i siaradwr uniaith Cymraeg ddal swydd gyhoeddus, felly roedd deall Cymraeg yn ddiangen ac i rai yn destun embaras. 3.Gwaharddwyd yr iaith o'r holl fydoedd cyhoeddus. 4.Cafodd y Gymraeg ei gwthio i'r ymylon a'i throi yn iaith cartref a chapel. 5.Collodd yr iaith ei statws.

Roedd Harri'r VIII yn frenin Lloegr o 1509 tan 1547

1588	**Beibl Cymraeg**	Beibl Cymraeg William Morgan Cafodd y Beibl cyfan ei gyfieithu i'r Gymraeg.

1847	Brad y Llyfrau Gleision *Treason of the Blue Books* 	Dyma'r enw a roddir ar gyfnod adroddiad ar gyflwr addysg yng Nghymru a gomisiynwyd gan llywodraeth Lloegr a'i effeithiau. Gwelwyd arfer y "Welsh Not" a chosb gorfforol am gyfathrebu yn y Gymraeg yn sgil argymhellion yr adroddiad. "The Welsh language is a vast drawback to Wales and a manifold barrier to the moral progress and commercial prosperity of the people. It is not easy to over-estimate its evil effects." (Brad y Llyfrau Gleision, 1847)

1922	**Urdd Gobaith Cymru**	Sefydlu Urdd Gobaith Cymru “Nod yr Urdd yw sicrhau cyfle, trwy gyfrwng yr iaith Gymraeg, i holl ieuenctid Cymru (rhwng 8 a 25 oed) ddatblygu’n unigolion cyflawn; a’u galluogi i chwarae rhan adeiladol yn y gymdeithas gan feithrin sgiliau personol a chymdeithasol.”

urdd.org
Urdd Gobaith Cymru

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

1939	**Ysgol gynradd gyfrwng Gymraeg gyntaf**	Agor Ysgol Lluest yn Aberystwyth. Ysgol breifat. Agorwyd gan Syr O.M. Edwards (sylfaenydd yr Urdd). Mae'r ysgol ar safle arall ond yn dal I fodoli.

1947	**Ysgol gynradd Gymraeg gyntaf**	Agor Ysgol Dewi Sant, Llanelli. Ysgol o dan yr awdurdod lleol.

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

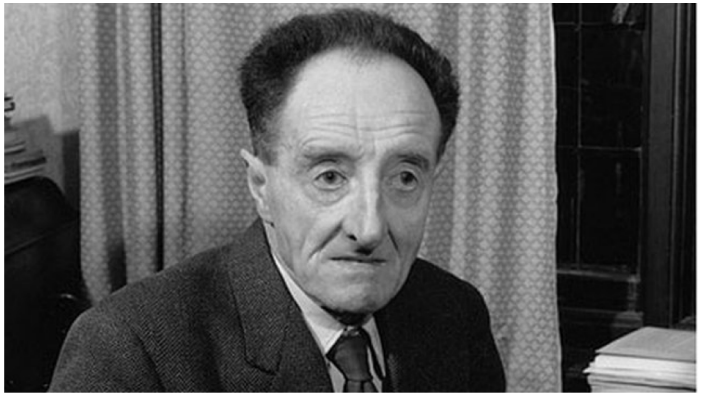

1956	***Ysgol Uwchradd Gyfrwng Cymraeg gyntaf***	*Agor Ysgol Glan Clwyd, Y Rhyl.*

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

1962	‘Tynged yr Iaith’	Darlledu darlith Saunders Lewis ‘Tynged yr Iaith’ yn annog sefydlu Cymdeithas yr Iaith Gymraeg. Mae Lewis yn rhagweld marwolaeth y Gymraeg yn gynnar yn yr unfed ganrif ar hugain. (Gwrando ar y clip - BBC) https://www.bbc.co.uk/sounds/play/p00nxqqm

1962	**Cymdeithas yr Iaith Gymraeg**	Sefydlu Cymdeithas yr Iaith er mwyn codi proffil a statws y Gymraeg, gan ganolbwyntio yn bennaf ar wysion Cymraeg, gwasanaeth swyddfeydd post a thrwyddedau cerbydau a gweld arwyddion dwyieithog yn cael eu codi.

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

1967, 1993	**Deddfau'r Iaith Gymraeg**	Dilysrwydd cyfreithiol i'r Gymraeg ac i'r Saesneg.

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

1971	**Mudiad Meithrin**	Sefydlu Mudiand Ysgolion Meithrin er mwyn hybu addysg feithrin Gymraeg.

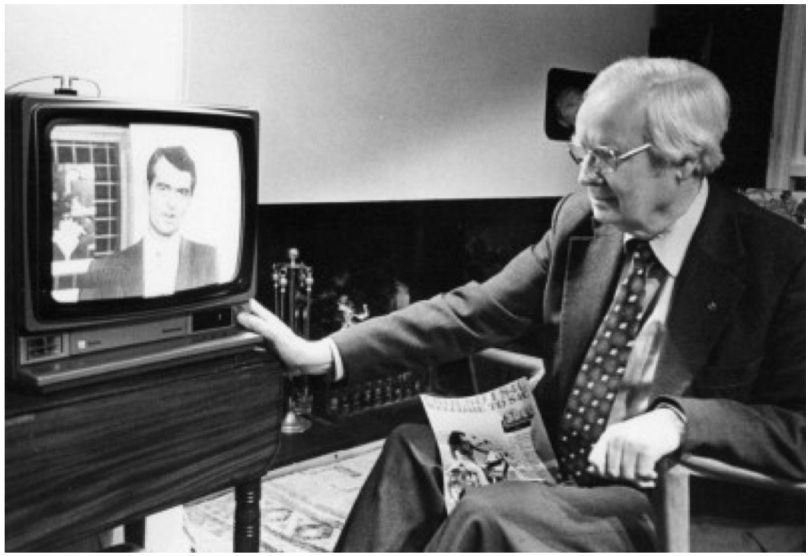
mudiad meithrin

arbenigwyr y blynyddoedd cynnar

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

1982	S4C	Mae S4C yn dechrau darlledu. Yn dilyn ymgyrch Gwynfor Evans ac eraill a'i barodrwydd i ymprydio hyd angau pe bai angen

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

1993	**Deddf yr Iaith Gymraeg**	Mae'r Gymraeg yn cael yr un statws â Saesneg ym mywyd cyhoeddus Cymru.

The Welsh Language Act 1993

- Established the Welsh Language Board
- Established the principle that the English and Welsh languages should be treated on a basis of equality
- Places a duty on public bodies to prepare Welsh language schemes

Deddf yr Iaith Gymraeg 1993

- Sefydlu Bwrdd yr Iaith Gymraeg
- Sefydlu'r egwyddor y dylid trin y Saesneg a'r Gymraeg ar y sail eu bod yn gyfartal
- Gosod gofyniad ar gyrff cyhoeddus i baratoi cynlluniau iaith Gymraeg.

BWRDD YR IAITH GYMRAEG • WELSH LANGUAGE BOARD

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

1997	Pleidlais datganoli	Mae Cymru'n pleidleisio'n agos o blaid datganoli.

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

Deddfwriaeth a pholisi

- 2003 Iaith Pawb
- 2008 Statws yn Ewrop
- Mesur yr Iaith Gymraeg (Cymru) 2011
- Mesuriadau Ansawdd Estyn
- Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg
- Iaith Fyw: Iaith Byw, Llywodraeth Cymru 2012

- 2017:
  Cymraeg 2050, Miliwn o Siaradwyr Cymraeg

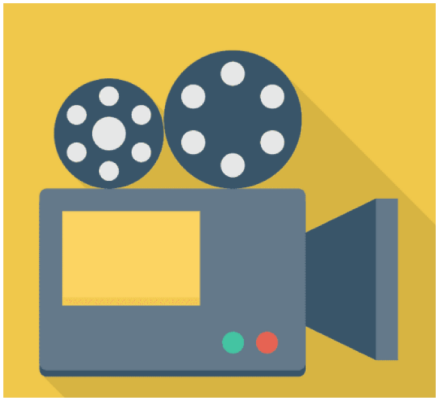
Ffilm – Hanes y Gymraeg

Ffilm 1: Cysgodion Ddoe

https://www.youtube.com/watch?v=xfD0SRJ8MUc

Diolch i Golegau Cymru a Llywodraeth Cymru

PWYNTIAU TRAFOD

Pam oedd gostyngiad yn nifer y siaradwyr Cymraeg yn ystod yr 20fed ganrif?

· Beth yw effeithiau hir dymor y deddfau uno a brad y llyfrau gleision.

Prifysgol Cymru Y Drindod Dewi Sant University of Wales Trinity Saint David

Rhagoriaith Canolfan Gwasanaethau Cymraeg

Ffilm – Mwy o'r Gymraeg

Ein Hiaith: Ffilm 2

https://www.youtube.com/watch?v=LOFDdndeQXU

Diolch i Golegau Cymru a Llywodraeth Cymru

· Beth oedd y trobwynt a welwyd yn ystod yr 20fed ganrif?

· Oeddech chi'n ymwybodol o hanes sefydlu S4C? Oeddech chi'n gwybod am fygythiad Gwynfor Evans?

· Pa mor bwysig oedd sefydlu S4C yn eich barn?

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

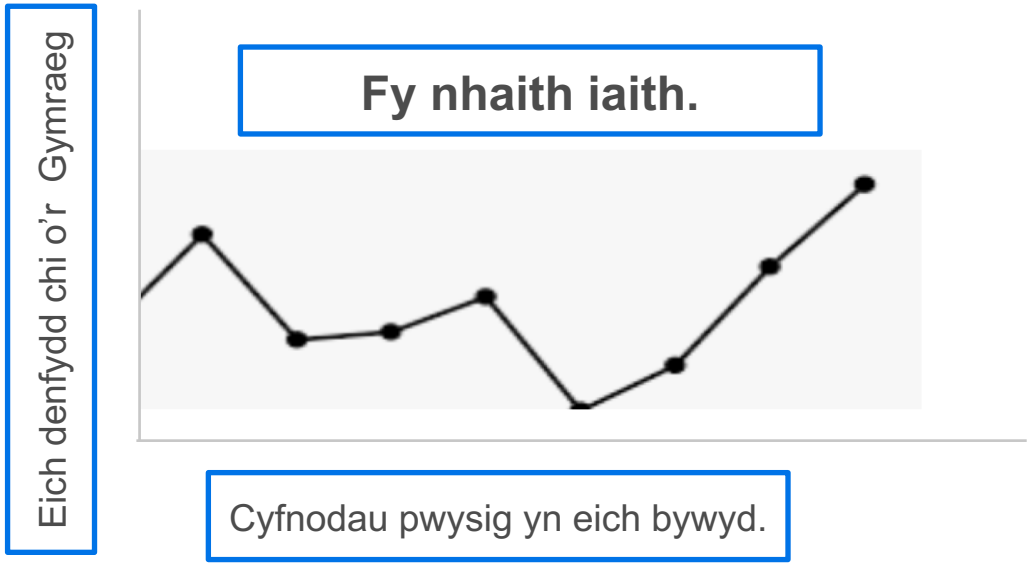

Pa brofiad(au) o'r iaith Gymraeg sydd gennych chi?

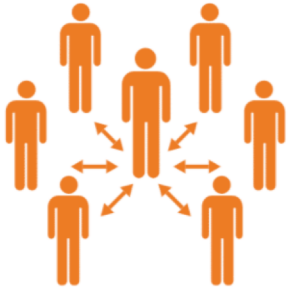
Tasg: Ail greu eich taith iaith.

Meddyliwch am gyfnodau pwysig yn eich bywyd ac ystyriwch eich defnydd chi o'r Gymraeg.

Oedd yna gyfnodau lle'r oeddech chi'n defnyddio llai / mwy o Gymraeg?

Effaith Hanes

Cadwyd y Gymraeg o weinyddiaeth gyhoeddus am dros 400

Bu statws y Gymraeg yn isel ar hyd y canrifoedd

Mae siaradwyr Cymraeg hyd yn oed heddiw yn gallu teimlo'n israddol ac yn amharod i ddefnyddio'r iaith yn gyhoeddus

Oherwydd arferiad hanesyddol a'r defnydd traddodiadol o'r Saesneg yn y sector gyhoeddus, mae siaradwyr Cymraeg yn llai tebygol o fynnu cael gwasanaeth Cymraeg

•Amcan cynllunio ieithyddol yng Nghymru yw i "ddad-wneud disgyrsiau hegemonaidd (cryfaf) ar y boblogaeth yn gyffredinol" - ''undoing the effect of hegemonic (dominant) discourses upon the population in general' [G. Williams & D. Morris (2000, p233-4).

Nifer o siaradwyr Cymraeg.

Yn nghyfrifiad 1911, roedd 977,366 o siaradwyr Cymraeg , (43.5% o'r boblogaeth).

Yng nghyfrifiad 2011, roedd 562,000 o siaradwyr Cymraeg, (19.0% o'r boblogaeth).

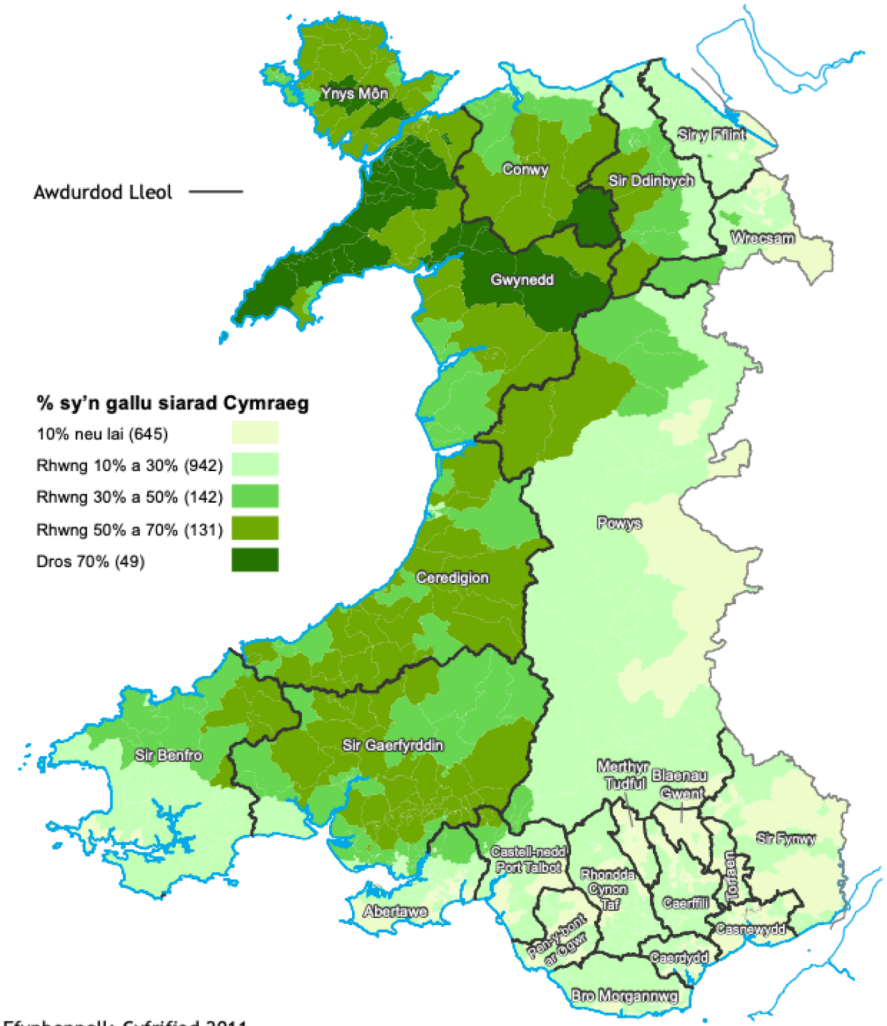

Nifer siaradwyr Cymraeg yn ôl y cyfrifiad
Number of Welsh speakers according to the census

1891	54.5%	910,289 o siaradwyr
1901	49.9%	929,824 o siaradwyr
1911	43.5%	977,366 o siaradwyr
1931	36.8%	909,261 o siaradwyr
1951	28.9%	714,686 o siaradwyr
1981	18.9%	508,207 o siaradwyr
1991	18.6%	508,098 o siaradwyr
2001	20.8%	582,368 o siaradwyr
2011	19.0%	562,000 o siaradwyr gyda'r canran mwyaf ymhlith y grŵp oedran 5-15 oed.

Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, fesul AGEHI, 2011

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011

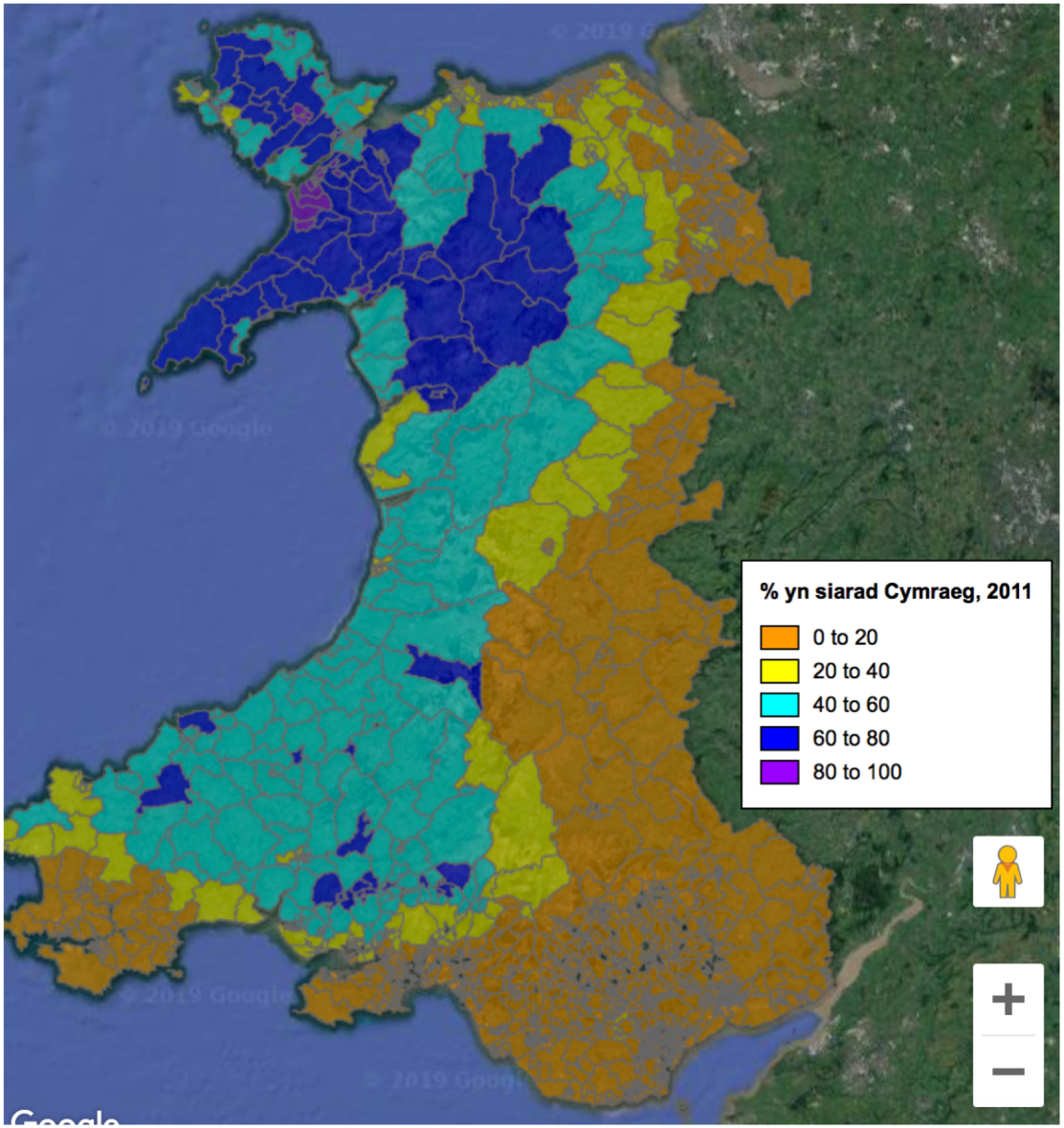
193.12-13

Technoleg a Daearyddiaeth

© Hawlfraint a hawliau cronfa ddata'r Goron 2013. Cedwir pob hawl.
Llywodraeth Cymru. Rhif trwydded 100021874.

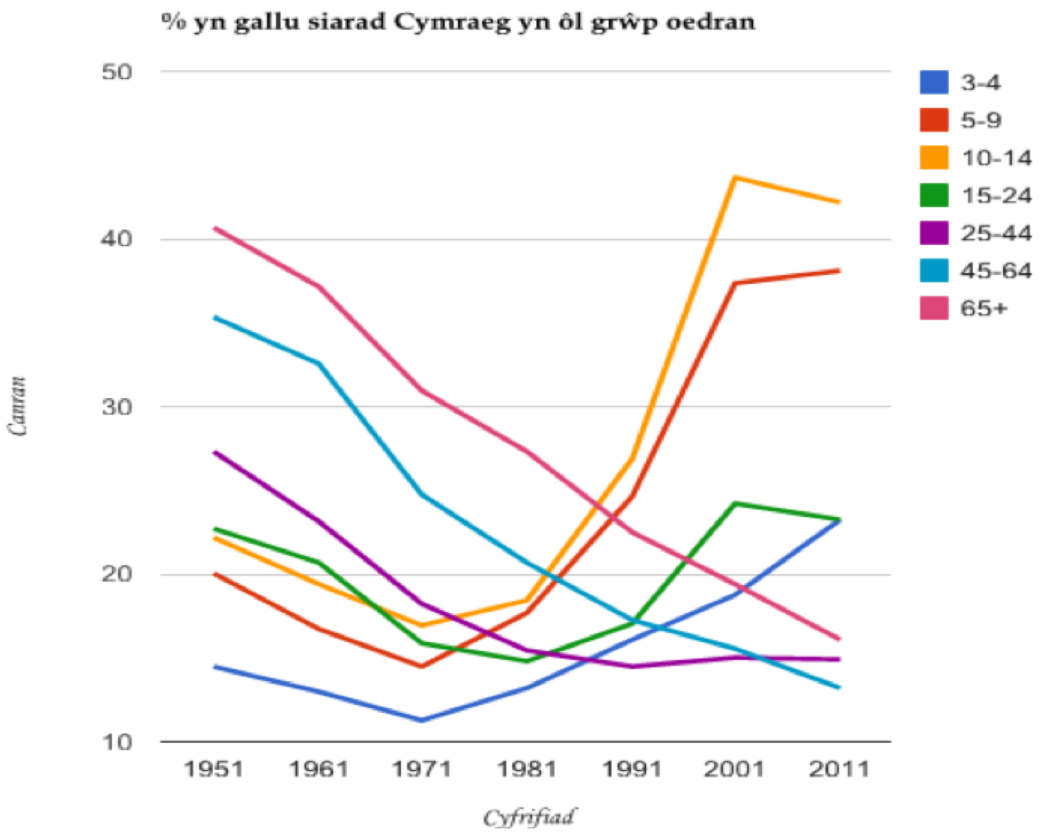
Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Nifer o Siaradwyr Cymraeg yn ôl cyfrifiad 2011 (%)

Cyfrifiad 2011 *2011 Census*

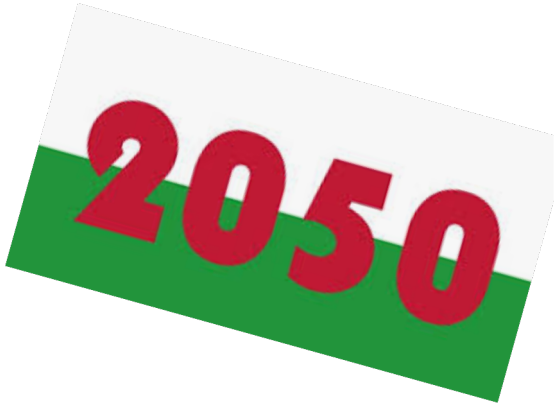

Cyfrifiad	Oed 3-4	5-9	10-14	15-24	25-44	45-64	65+

Felly lansiwyd strategaeth Miliwn o Siaradwyr

Cyrraedd miliwn o siaradwyr – rôl i bawb!

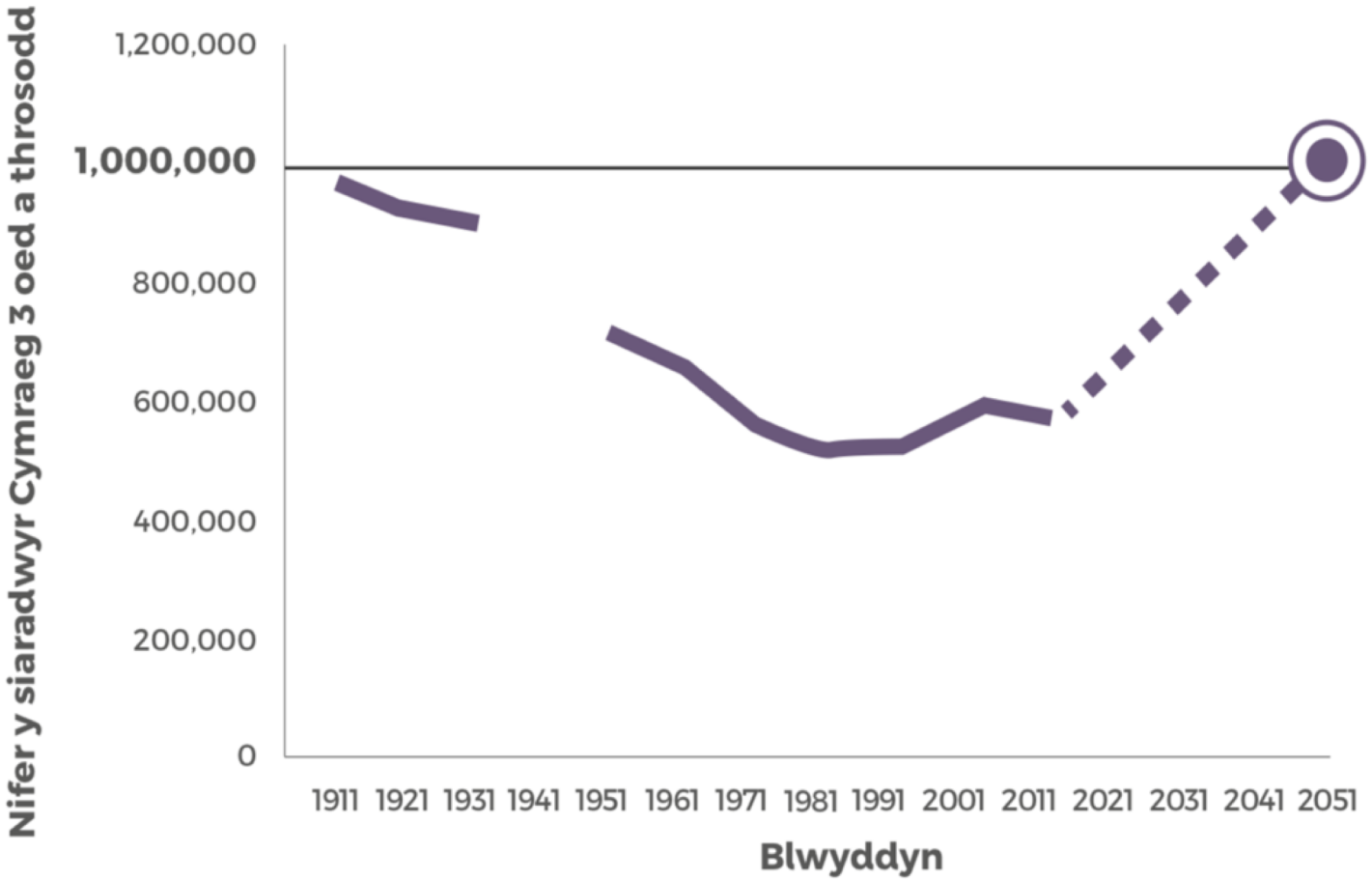
https://senedd.wales/laid%20documents/gen-ld11108/gen-ld11108-w.pdf

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

Siart 1: Nifer y bobl tair oed a throsodd sy'n gallu siarad Cymraeg, Cyfrifiad 1911–2011, ynghyd â'r uchelgais erbyn 2050[3]

Erbyn **2050,** y nod yn y strategaeth ydy:

Cynyddu'r gyfran o bob grŵp blwyddyn ysgol sy'n cael eu haddysg drwy gyfrwng y Gymraeg o

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

Erbyn **2050,** y nod yn y strategaeth ydy:

cynyddu nifer yr athrawon cynradd sy'n gallu addysgu drwy gyfrwng y **Gymraeg** o ***2,900*** i ***3,900*** erbyn **2031** ac i ***5,200*** erbyn **2050**

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG

Erbyn **2050,** y nod yn y strategaeth ydy:

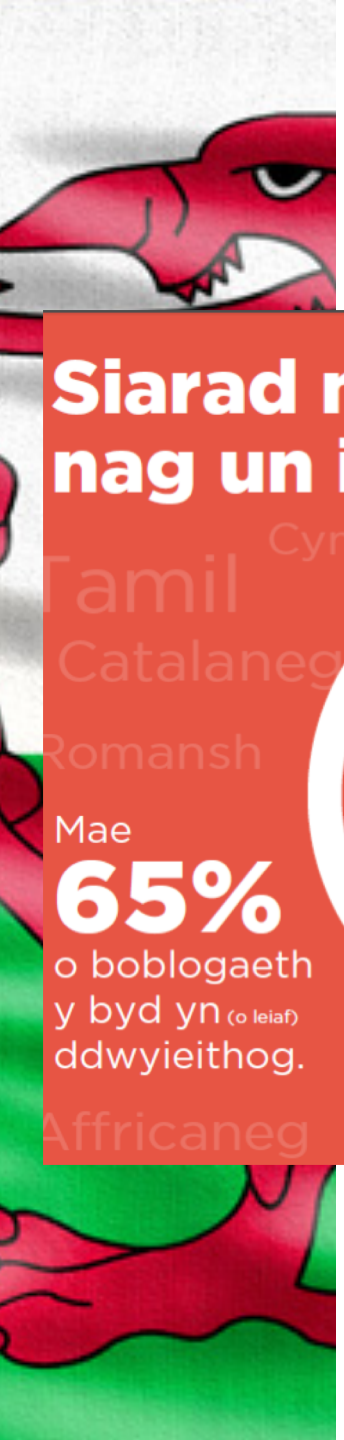
CYMRAEG

Dysgu
Learn

a chynyddu nifer yr athrawon uwchradd sy'n gallu addysgu drwy gyfrwng y **Gymraeg** o ***1,800*** i ***3,200*** erbyn **2031** ac i ***4,200*** erbyn **2050**

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Rhagoriaith
CANOLFAN
GWASANAETHAU
CYMRAEG

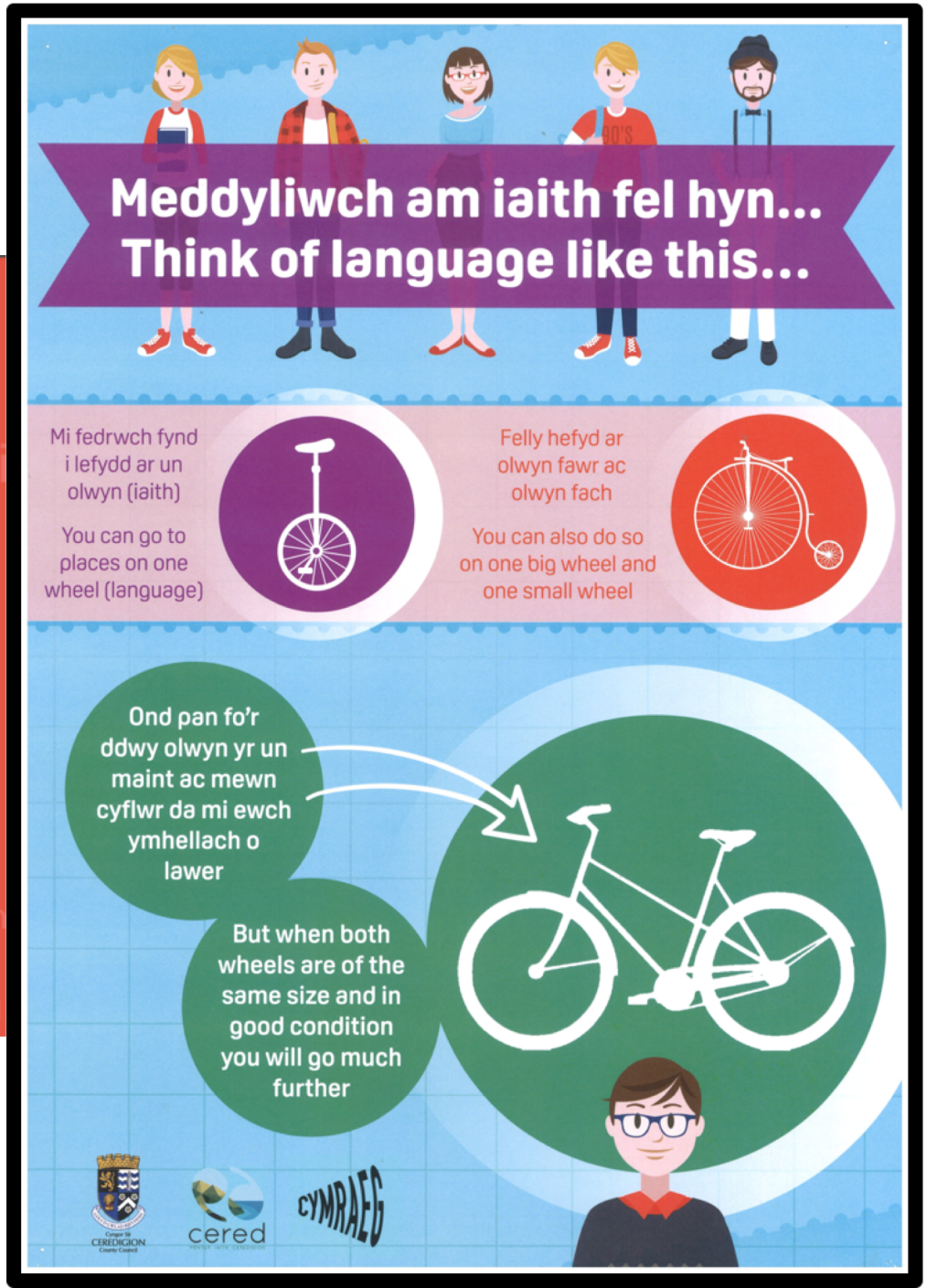

Siarad mwy nag un iaith?

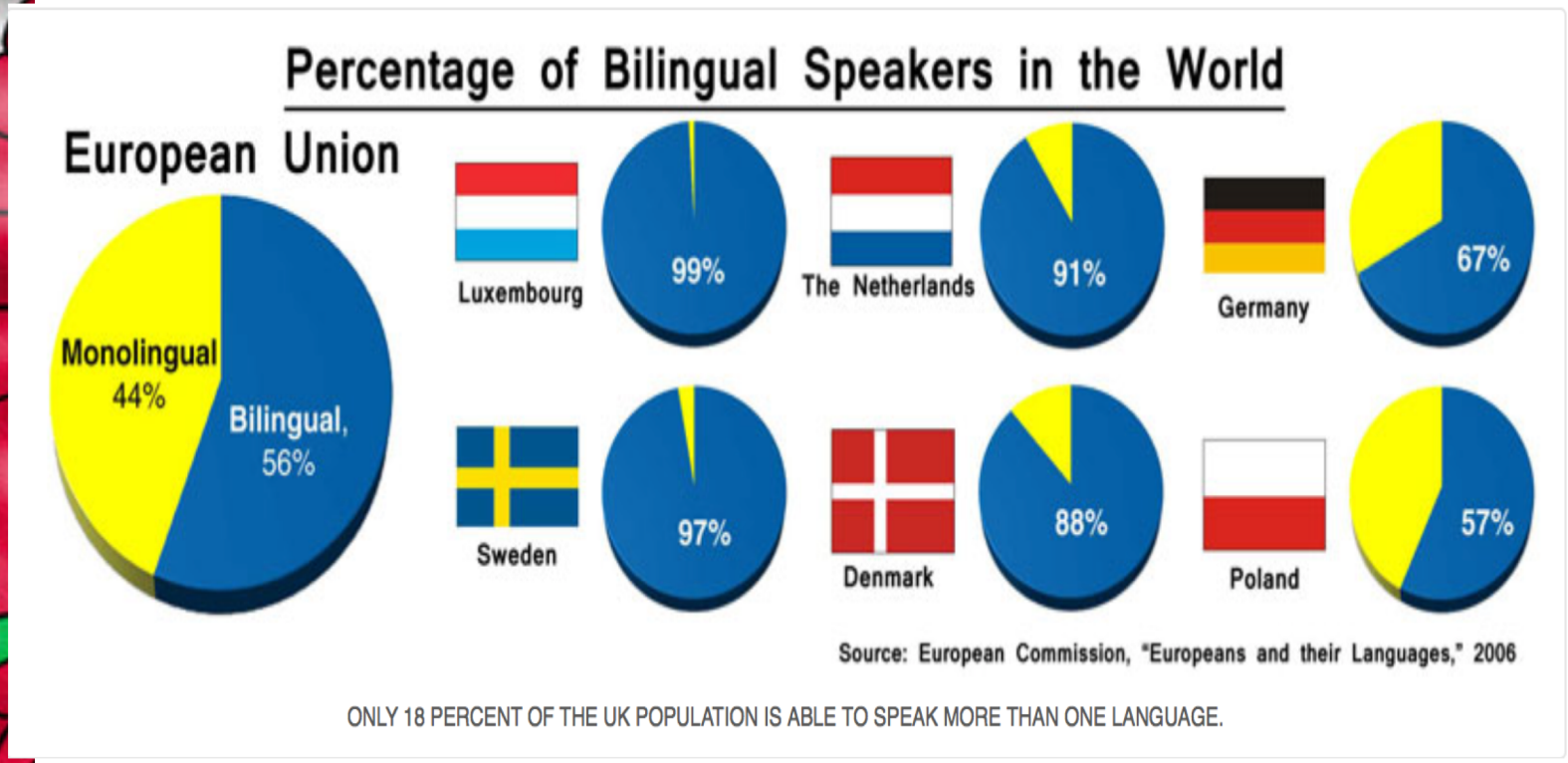
Cwrdeg
Basgeg
Cymraeg
Maori
Tamil
Catalaneg
Romansh
Galician
Amhareg
Affricaneg
Gwyddeleg

Mae **65%** o boblogaeth y byd yn (o leiaf) ddwyieithog.

ONLY 18 PERCENT OF THE UK POPULATION IS ABLE TO SPEAK MORE THAN ONE LANGUAGE.

Manteision Dwyieithrwydd

Darllen pellach:

https://dev-brain-connection.pantheonsite.io/2017/05/22/brain-benefits-bilingualism/?fbclid=IwAR2mmx3wq0ng-ybJUHOLybJaN8N1SchljwLz6noAP-_fJ2sz-FO7iriqyo0

'The Advantages of Bilingualism in Welsh and English' gan Yr Athro Colin Baker

TaFCp7yFB8Oi0h0RWllhQw5wh1aVI

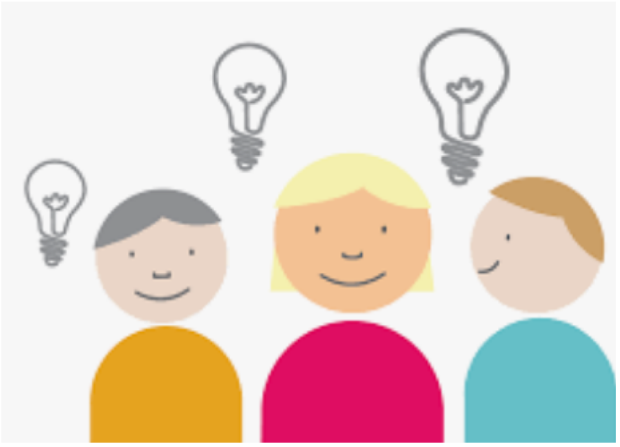
https://www.berlitz.com/blog/benefits-of-bilingualism?fbclid=IwAR25AE4M8FdKPUVMocLaEbtX3lDzCT1q4um3tCcS1MjuiwP5TV7xd9I0_9U

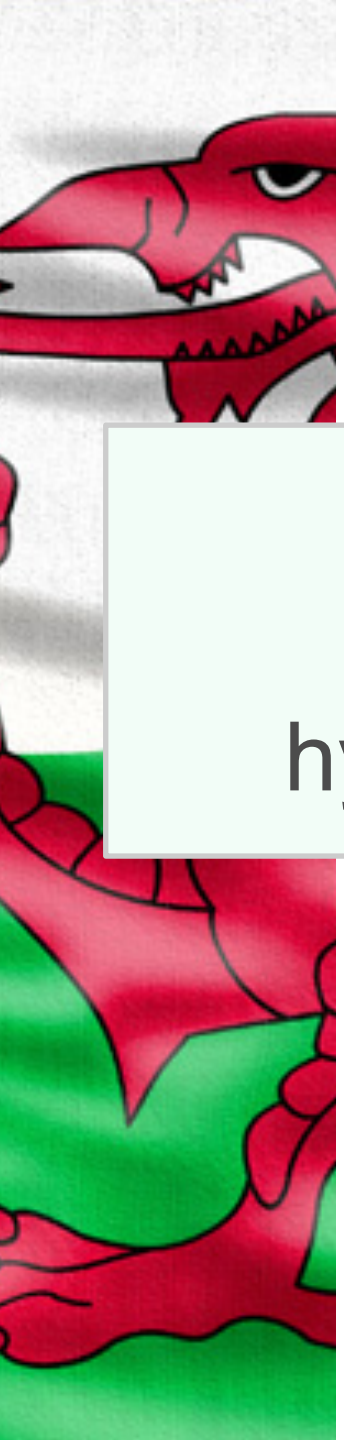
http://www.ysgolpenygarth.cymru/cms/wp-content/uploads/2018/10/Being-Bilingual-Booklet-Welsh.pdf

Rhannu Syniadau

Sut mae codi ymwybyddiaeth o hanes yr iaith yn y dosbarth?

Cofiwch fanteisio hefyd ar ddigwyddiadau cenedlaethol i hyrwyddo'r Gymraeg yn yr ysgol.

Dyma rai dyddiadau i'w cofio:

Diwrnod Owain Glyndŵr
16eg o Fedi

Diwrnod Ieithoedd Ewrop
26ain o Fedi

Diwrnod T.Llew Jones
11eg o Hydref

Diwrnod Shwmae Sumae!
15fed o Hydref

Diwrnod Cenedlaethol Barddoniaeth
(Dechrau Hydref)

Diwrnod Santes Dwynwen
25ain o Ionawr

Diwrnod y llyfr
(Dechrau Mawrth)

Dydd Gŵyl Dewi
1af o Fawrth

Cwis Kahoot!

Cwis yn gorffen ar y 9fed o Hydref

Dolen ar y ddogefn Word – Dolenni'r Ddarlith